

סוכה (ב' ע"ב) הארכנו בס"ד הרבה בענין זה ע"ש מהמג"א (סי' שמ"ג ס"ק א') ודברי התוס' ישנים ביומא פ"ב וכו' ע"ש היטב.

ובתב בשו"ת אהל משה - צוויג (ח"ב סי' קה): נראה לי לומר, דאע"ג דבכל המצות חיוב חינוך הוא רק על אביו, אבל בראית פנים שקטן חייב בה אם יכול לעלות, ואז עדיין צריך לאמו הוא, על כן גם עליה מוטל חיוב זה אפילו אם נימא שהיא פטורה במצוה זו, דאל"כ יהיה ביטול מצוה זו, והקטן הגיע לחינוך בשעה שהוא יכול לעלות, דכתיב שלש רגלים, והראוי לעלות ברגל מירושלים להר הבית חייב מן התורה, ועל כן הקטן כבר מחויב בחינוך אם יכול לעלות ברגליו, אך על ידי עליית הרגל יהיה מוכרח להפרד מאמו בזמן שהוא עדיין צריך לאמו, משו"ה גם לאמו חייבת בחינוך מצוה זו ולהביאו לירושלים, וע"ש מה שהאריך עוד הרבה בגדרים אלה.

★ ★

ובשו"ת שאלת שלמה להגרש"א וורטהיימר ז"ל (ח"ב סי' סה) כותב לחכ"א:

ראיתי תשובתו שהשיב להרב המו"ץ מטירנוי נ"י בדבר אבילות לקטן שהגדיל באמצע ונעשה בן י"ג, דבספר בית הלל מביא ראי' דבאבילות לא שייך מצות חינוך בקטן מרש"י תענית (י"ג ב' ד"ה אין הבוגרת) שכתב דקטנה אינה חייבת ולא כלום. וכ' הדר"ג דלפי ב' של רש"י שם דאירי שמת אביה אין ראי', דהחינוך מוטל רק האב, אבל רש"י לשיטתו בחגיגה ב' דמצות חינוך גם על האם א"כ שוב הראי' מרש"י תענית מוכרחת עכ"ד.

ובתב (שם): יש מקום אתי לקיים הראי' הנ"ל של ספר בית הלל, אף למ"ד דבאם ליכא חיוב לחנך, עפמ"ש בספר היקר חקרי לב להגאון האדיר ר' יוסף חזן ז"ל או"ח (סי' ע') דאף למאן דסבר דמצות חינוך רק על האב, זה רק כשיש לו אב, שאז לא הטילו חז"ל חינוך על האם, אבל כשאין אב אז לכו"ע האם מחוייבת לחנכו, דהויא כמו אפוטרופוס בגיטין נ"ב, וכמו גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד כ"ש ישראל קטן, והאם במקום האב עומדת יעיי"ש, ולפי"ז א"ש הראי' הנ"ל ודו"ק.

★ ★

דכתיב "ארצך" נדרוש ג"כ המיוחד לך, ובמס' חולין (דף קלו ע"א) בכורים אע"ג דכתיב ארצך דידך אין דשותפות לא, כתב רחמנא בכורי כל אשר בארצם, אלא ארצך למה לי למעוטי חו"ל, והיינו דתרי קראי כתיבי, בפ' קרח דכתיב "בארצם", ובפ' תבא כתיב "מארצך", והואיל דלשון ארצם משמע שותפות ג"כ, אמרינן דלשון מארצך אתא למעוטי חו"ל, וכן נמי התם גבי ציצית דכתיב כסותך וכתיב בגדיהם, אמרינן דשותפות חייבת בציצית ורק שאולה פטור. וכן נמי גבי מזוזה במס' יומא (דף יא ע"ב). אבל לשון ארצך משמע רק דידך.

ואפ"ל אם נימא דאם יש לו בשותפות ג"כ מחויב בראי', זה דוקא בשותפות דאפשר בחלוקה, ואפילו אם לא יהי' בהשדה דין חלוקה, היינו שאין אחד יכול לכוף לחבירו לחלוק, אבל בשניהם רוצים, שפיר אפשר בחלוקה, משא"כ בירושלים דלא נתחלקה לשבטים, ואי אפשר בשום אופן בחלוקה, שפיר מימעט מלשון ארצך, וז"פ לע"ד.

★ ★

ועוד כתב שם: וכבוד ידידי הגאון ר' מאיר דן נ"י [הוא הגאון בעל הכלי חמדה זצ"ל] הביא מטעמים דברי הגאון בעל ברוך טעם בגליון הטורי אבן שתירץ דמשכחת לה בבית בעיר חומה, ופקפק בעצמו אי קרקע שתחת הבית חשיב קרקע לענין זה, או דבעינן שדה דוקא, וכבודו נ"י כתב, דגם באם נימא דבעינן דוקא שדה, ג"כ משכחת לה דנפל או נשרף אחר שנחלט לו, דתו הוי שדה, דבודאי הוא של הלוקח, והביא בשם המנ"ח (מצוה שמא) שכן כתב עכ"ד.

ול"ע"ד לא אדע סברת הגאון בעל ברוך טעם ז"ל בזה, אטו כתיב שדה דוקא, "ולא יחמוד איש את ארצך" כתיב, ובודאי דגם קרקע הבית בכלל ארצך הוא. וקצת ראי' לדבר, דגבי נגעים כתיב ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם, הרי דקרקע הבית מיקרי ארץ. ומצד הסברא אטו לא שייך חימוד על הבית גופי' יותר מעל הקרקע גופי'.

★ ★

במשנה: אי זהו קטן וכו'.

וברש"י: אבל מכאן ואילך וכו' הטילו חכמים על אביו ועל אמו לחנכו במצות ע"כ. מבואר בדברי רש"י להדיא דגם האם חייבת בחינוך בנה, ובספר "דף על הדף" עמ"ס